

BOSHLANG'ICH SINF ONA TILI TA'LIMIDA LOYIHALASHGAN TA'LIMNING NAZARIY ASOSLARI

Malikova Dilrabo Ravshan qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti tayanch doktoranti

Email: dilrabomalikova21@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limini PBL usuli asosida loyihalashning nazariy asoslari va imkoniyatlarini o'rganishga bag'ishlanadi. Maqolaning maqsadi – PBL usulini ona tili ta'limiga integratsiya qilishning ilmiy asoslarini aniqlash va uning o'quv jarayonidagi samaradorligini ko'rsatishdir.

Kalit so'zlar: loyiha asosidagi ta'lim (PBL), pedagogik loyihlash, lingvistik kompetensiya, kognitiv rivojlanish.

Theoretical Foundations of Project-Based Learning in Primary School Mother Tongue Education

ANNOTATION

This article is dedicated to studying the theoretical foundations and possibilities of designing mother tongue education in primary schools based on the PBL method. The aim of the article is to determine the scientific foundations of integrating the PBL method into mother tongue education and to demonstrate its effectiveness in the learning process.

Keywords: Project-Based Learning (PBL), pedagogical design, linguistic competence, cognitive development.

Bugungi kunda ta'lim muassasalarida o'quvchilarning mustaqil fikrlash, nutq va taffakurini rivojlantirish orqali ijtimoiy faol shaxsga aylantirish asosiy maqsadlardan biri hisoblandi. Shu o'rinda, boshlang'ich sinf ona tili ta'limi o'quvchilar nutqini rivojlantirishning asosiy birligi hisoblanadi. Ta'lim tizimini bugungi kunda samarali

tashkil etishning metod va metodikalari zamon bilan hamnafas rivojlanib bormoqda misol tariqasida loyihlashgan ta'limni keltirishimiz mumkin.

Boshlang'ich ta'lim tizimida ona tili ta'limi o'quvchilarning til bilimi, nutqiy faoliyati va fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda asosiy o'rin tutadi. Zamonaviy ta'limda o'quv jarayonini samarali tashkil etish uchun loyihalash usullaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Loyihalash – bu o'qituvchilarning ta'lim maqsadlarini aniq belgilash, o'quv materiallarini tizimlashtirish va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish orqali dars jarayonini rejalashtirish usulidir. Boshlang'ich sinf ona tili ta'limini loyihalash o'quvchilarning til bilimiga bo'lgan qiziqishini oshirish, ularning ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Loyihaviy ta'lim – ta'lim modeli bo'lib, unda o'qituvchi tomonidan loyihalash ko'rinishiga ega, muammoni izlash, uni tadqiq etish va hal etish, muayyan, beqiyos, shaxsiy va ijtimoiy ahamiyatga ega natija (mahsulot)ga erishish, uni ommaviy taqdim etish va jamoatchilik tomonidan baholanishini tashkil etish va rejalashtirishni anglatuvchi, mustaqil o'quv faoliyati tashkil etiladi¹.

Boshlang'ich sinf ona tili ta'limi o'quvchilarning lingvistik kompetensiyasini shakllantirishda asosiy poydevor hisoblanadi. Zamonaviy ta'limda loyiha asosidagi ta'lim (PBL – Project-Based Learning) usuli o'quvchilarni faol ishtirokchilarga aylantirish va ularning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida tan olinmoqda. Loyiha asosidagi ta'limning nazariy asoslari 20-asr boshlarida Jon Dyui (John Dewey) tomonidan ishlab chiqilgan tajriba orqali o'qitish g'oyasiga borib taqaladi. Dyui ta'lim jarayonini real hayot bilan bog'lash muhimligini ta'kidlab, shunday degan: “Ta'lim hayotga tayyorgarlik emas, balki hayotning o'zidir”². Bu tamoyil PBLning asosiy maqsadi – o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarda faol ishtirok etishga undash bilan chambarchas bog'liqdir.

Lev Vygotskiy ta'limning ijtimoiy jarayon ekanligini ta'kidlab, quyidagicha yozgan: “Til fikrlashning asosiy vositasidir”. PBL usulida guruh loyihalari orqali o'quvchilar bir-biri bilan muloqot qiladi, bu esa ularning lingvistik va kognitiv rivojlanishiga yordam beradi. Vygotskiyning bu nazariyasi ona tili ta'limida PBLning muhim o'rin tutishini tasdiqlaydi.

¹ Umida SHavqi qizi Tog'ayeva “Ona tili o'qitish metodikasi modulini takomillashtirishda loyihaviy ta'limdan foydalanish” Scientific progress. 2021

² Dewey, J. (1938). “Experience and Education”. New York: Macmillan.

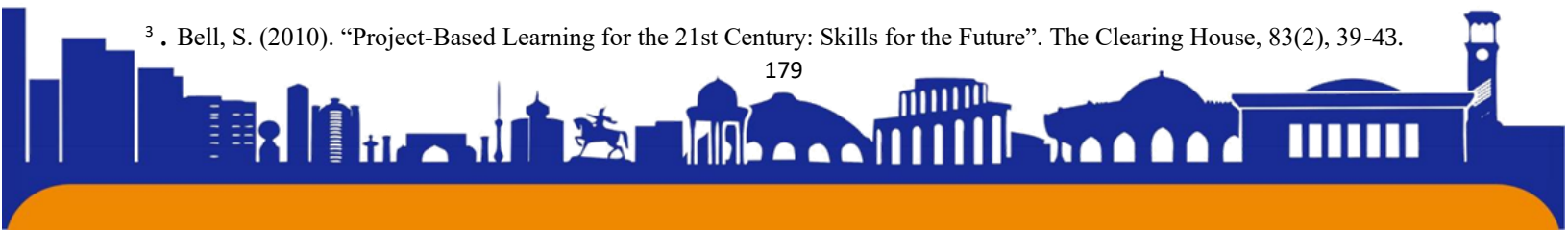
Jan Piaje esa 7-11 yoshdagi bolalarning konkret operatsion bosqichda ekanligini ta'kidlaydi. Ushbu bosqichda o'quvchilar mavhum tushunchalarni emas, balki amaliy va ko'zga ko'rinadigan faoliyatlarni yaxshi o'zlashtiradi. PBLning loyiha faoliyatlari aynan shu yoshdagi bolalarning kognitiv rivojlanishiga mos keladi, chunki ular real vaziyatlarga asoslangan muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan.

Boshlang'ich sinf ona tili ta'limini loyihalash o'quv jarayonini tizimli rejalashtirish va tashkil etishga asoslanadi. Bu jarayon o'qituvchidan til bilimi bo'yicha bilimlarni o'quvchilarga samarali yetkazish, ularning nutqiy va yozma faoliyatlarini rivojlantirish uchun aniq maqsadlar qo'yishni talab qiladi. Loyihalashning nazariy asoslari quyidagi elementlarga tayandi:

- Pedagogik maqsadlar: Ona tili ta'limida o'quvchilarning til bilimi, o'qish, yozish va muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan maqsadlar belgilash. Masalan, "O'quvchilarning so'z boyligini kengaytirish" yoki "Nutqiy madaniyatni shakllantirish" kabi maqsadlar qo'yilishi mumkin.
- Mazmun tuzilishi: O'quv rejasiga muvofiq mavzularni tanlash va ularni o'quvchilarning yoshi va bilim darajasiga moslashtirish. Misol uchun, 2-sinfda "Tabiat" mavzusi oddiy so'zlar bilan o'tilsa, 4-sinfda murakkabroq matnlar qo'llaniladi.
- Metodik yondashuv- dars jarayonida qo'llaniladigan usullar (masalan, muammoli-izlanish, o'yin usullari) va vositalarni aniqlash.
- Baholash tizimi: O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini tekshirish uchun mezonlar ishlab chiqish. Bu yerda o'quvchilarning yozma ishlarini tahlil qilish yoki og'zaki javoblarini baholash kabi usullar qo'llaniladi.

Ona tili ta'limida PBL o'quvchilarga tilni amaliy kontekstda qo'llash imkonini beradi. Bu usul o'quvchilarni passiv bilim qabul qiluvchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Bell bu haqda shunday degan: "PBL o'quvchilarni passiv qabul qiluvchidan faol ishtirokchiga aylantiradi, bu esa o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi".³ Masalan, "Mening oilam tarixi" loyihasida o'quvchilar o'z oilalari haqida ma'lumot

³ . Bell, S. (2010). "Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future". The Clearing House, 83(2), 39-43.

to'playdi, hikoya yozadi va uni sinfda taqdim etadi. Bu jarayon ularning so'z boyligini oshiradi, nutqiy ko'nikmalarini rivojlantiradi va ijodiy fikrlash qobiliyatini kuchaytiradi.

PBLning ona tili ta'limida qo'llanilishi o'quvchilarni o'z madaniyati va tiliga yaqinlashtiradi. O'zbek ta'lim tizimida bu usulni joriy etish uchun "O'zbek xalq ertaklari" yoki "Mening shahrim" kabi mavzular tanlanishi mumkin. Bu loyihalar o'quvchilarga o'z ona tilida ijodiy faoliyat bilan shug'ullanish imkonini beradi.

Yana bir misol sifatida "Mening shahrim" loyihasini keltirish mumkin. Bu loyihada o'quvchilar o'z shaharlari haqida ma'lumot to'playdi, matn yozadi va uni sinfda muhokama qiladi. Bu jarayon nafaqat til ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki o'quvchilarni o'z muhitini yaxshiroq tushunishga undaydi.

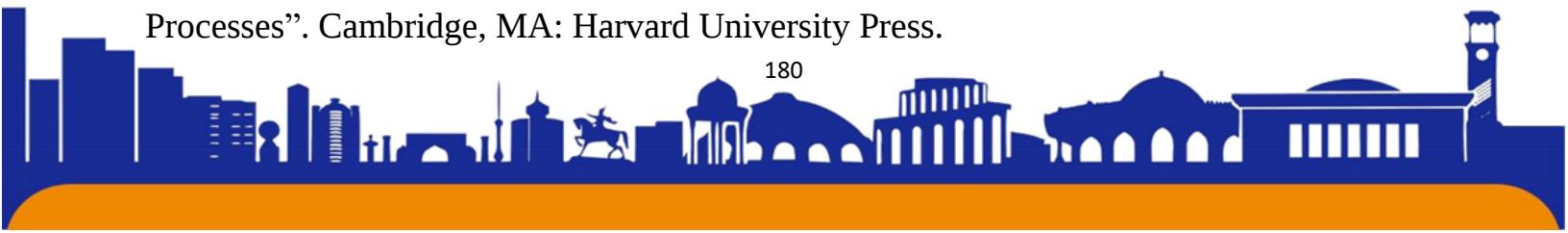
PBLning afzalliklari orasida o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishi, guruhda ishlash ko'nikmalarini oshirishi va o'quv jarayonini qiziqarli qilishi kiradi. Biroq, bu usulning muammolari ham mavjud: masalan, o'qituvchilarning yetarli malakaga ega emasligi va resurslarning cheklanganligi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun o'qituvchilarga maxsus treninglar tashkil etish va raqamli resurslardan foydalanishni kengaytirish zarur.

Loyiha asosidagi ta'lim usuli boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limini samarali va qiziqarli qilish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, PBL o'quvchilarning lingvistik kompetensiyasi va kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishga sezilarli hissa qo'shadi. Ushbu usulning O'zbekiston ta'lim tizimida muvaffaqiyatli joriy etilishi uchun quyidagi takliflar beriladi:

1. O'qituvchilarga PBL bo'yicha maxsus treninglar tashkil etish.
2. Loyiha faoliyatini o'quvchilarning yoshi va mahalliy xususiyatlarga moslashtirish.
3. Raqamli texnologiyalar va interaktiv resurslardan foydalanishni kengaytirish.

Foydalanailgan adabiyotlar ro'yxati

1. Bell, S. (2010). "Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future". The Clearing House, 83(2), 39-43.
2. Dewey, J. (1938). "Experience and Education". New York: Macmillan.
3. Piaget, J. (1952). "The Origins of Intelligence in Children". New York: International Universities Press.
4. Vygotsky, L. S. (1978). "Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes". Cambridge, MA: Harvard University Press.

ISSN (E): 2181-4570 ResearchBib Impact Factor: 6,4 / 2024 SJIF 2024 = 5.073/Volume-3, Issue-3

5. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. (2023). “Boshlang‘ich ta’lim standartlari”. Toshkent: O‘zbekiston Nashriyoti.

6. Umida SHavqi qizi Tog‘ayeva “Ona tili o‘qitish metodikasi modulini takomillashtirishda loyihaviy ta’limdan foydalanish” Scientific progress. 2021
<https://cyberleninka.ru/article/n/ona-tili-o-qitish-metodikasi-modulini-takomillashtirishda-loyihaviy-ta-limdan-foydalanish>